

Saint Bartholomew's sixpenny charity, Saint Bartholomew's churchyard, 1902. In: Gordon Winter, *Past Positive. London's Social History Recorded in Photographs*. London, 1971.

De zoete gift

Piet de Rooy

Deze foto is in 1902 gemaakt bij de kerk van *Saint Bartholomew the Great* in Londen. De kerk was in het bezit van de orde der Augustijnen (sinds 1123 daar gevestigd) en verbonden met het op een steenworp afstand gelegen *Saint Bartholomew's Hospital*, het grote weldadigheidsinstituut, waar William Harvey - de ontdekker

van de bloedsomloop - tussen 1609 en 1643 zoiets als medisch directeur was. Naast de kerk ligt een kerkhof, waar onder een imposante grafsteen een weldoener rust die bij testament een fonds had ingesteld waarmee een aardige gewoonte in het leven werd geroepen. Sinds 1686 wordt op Goede Vrijdag voor eenentwintig bejaarde weduwen op de tombe van de weldoener een sixpence en een broodje neergelegd, die zij daar om de beurt dankbaar van af halen. Op de steen zijn een aantal munten te ontwaren, een zak met broodjes leunt enigszins oneerbiedig op een zerk. De laatste jaren wordt de sixpence overigens aangevuld met een deel van de opbrengst van een collecte.

Het is een prachtige foto, waarin een paar dingen de aandacht trekken. Het maken van foto's was in die jaren nog steeds iets bijzonders, alle ogen zijn dan ook gericht op de fotograaf. Maar toch beheerst deze de situatie niet volledig. Het plechtige moment, de vereisten van het decorum, niet het minst ook het handhaven van de enorme sociale afstand tussen hoeden en petten, overjassen en omslagdoeken, mannen en vrouwen - dit alles voorkomt toch dat vrijwel iedereen een glimlach op het gelaat tovert, zoals tegenwoordig gebeurt als er een lens ontbloot wordt.

Maar het meest interessant zijn toch de gezichten van de arme oude vrouwen. Bij zorgvuldige bestudering daarvan valt ineens op dat bij allen de mond sterk is ingevallen. Dat wil zeggen dat geen van allen meer tanden had en het wil zeggen dat er geen instantie was die hen van valse gebitten voorzag. Het eerste wijst er, paradoxaal genoeg, op dat het met de Engelse arbeidersklasse al een tijdje wat beter was gegaan. In de loop van de negentiende eeuw was het inkomen toegenomen en die stijging werd vrijwel meteen omgezet in de aanschaf van suiker. De negentiende eeuw was de gouden eeuw van de suikerfabrikanten en leidde zelfs tot de opkomst van een speciaal mensensoort, de suikeroom. De combinatie van suiker en een aantal bacteriën (met name de *Streptococcus mutans*!) leidde tot een massale gebitsverwoesting, die pas enkele decennia onder controle is. Zoals de levensverwachting van mensen vooral is toegenomen door algemene hygiënische maatregelen - met name vuilafvoer en handen wassen - zo is de tandwolf vooral getemd door het tanden poetsen. En dat hangt weer sterk

samen met het feit dat met de zegetocht van het romantisch huwelijk het zoenen een gewoonte werd. De dagelijkse dwang van het tandenpoetsen is, als ik enigszins af mag gaan op eigen herinnering, immers alleen te internaliseren als men *the kissing age* heeft bereikt?

En dan het gebit. In Engeland heeft de *National Health Service* (1948) zich onder andere een grote naam verworven door al die ingevallen monden weer uit te deuken met *false teeth*. Trouwens, ook in Nederland was het gebit een gewaardeerd bezit: in 1980 droeg ruim 20% van de bevolking een 'totale prothese'; naar schatting 50% van de 45-jarigen had geen eigen tanden en kiezen meer. Interessant is overigens dat het lijkt alsof mensen vroeger minder beschroomd waren over hun valse gebit dan tegenwoordig. Wie kent niet de verhalen van het speels in- en uitnemen van gebitten door oom of opa (vooral mannen in ieder geval), de grote waterglazen op de nachtkastjes naast het lits-jumeaux, die net iets te opgeruimde tv-spots voor gebitsplak en -reinigingsmiddelen ('...en schóón is Uw kunstgebit!'). Niets van dit alles tegenwoordig. Toen minister Borst onlangs voorstelde om het valse gebit uit het ziekenfondspakket te halen was één uitzending van het nos-journaal, met indringende opnamen uit een tandtechnische vestiging, voldoende om haar op haar schreden te doen terugkeren. De reden kan moeilijk anders zijn geweest dan dat ze dat niet nog eens wilde zien. Zoals een gebit vroeger een vorm - vrij naar Bourdieu - van dentaal kapitaal was, zo is het kennelijk nu een vorm van dentale armoede.